26182 ـ عبور از جلوی نمازگزار

سوال

من یک بار در نمازخانه به اشتباه به زنان گفتم که می‌توانیم از جلوی زنانی که نماز می‌خوانند عبور کنیم و این کار اشکالی ندارد. پس از آن، دختران شروع به عبور از جلوی نمازگزاران در مسجد کردند. سپس متوجه شدم که اگر خواهری به تنهایی (فرادی) نماز می‌خواند، این کار جایز نیست و باید مانع کسی شود که از جلوی او می‌گذرد، و کسی که عبور می‌کند مانند شیطان محسوب می‌شود.

من این سخن را به زنان زیادی که در مسجد بودند گفتم و اکنون از حرفی که بدون علم زده‌ام بسیار پشیمانم و از خدا طلب آمرزش کرده‌ام. اما احساس پشیمانی می‌کنم، زیرا ممکن است مردم به آن عمل کنند و آن را نشر دهند و من مسبب آن باشم و گناهش بر گردن من باشد. آیا می‌توانید به من بگویید در مسجد چه باید کرد؟ اگر شخصی بخواهد از جلوی کسی که فرادی نماز می‌خواند عبور کند، باید از کجا بگذرد؟ و آیا این حکم شامل نمازگزاران در حرم مکه و مدینه نیز می‌شود؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

بدان ـ الله تو را بیامرزد ـ که مرتکب گناه بزرگی شده‌ای و آن، سخن گفتن بر خداوند، بدون علم است. خداوند سبحان و تعالی این گناه را در کنار شرک قرار داده و فرموده است: قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ [الأعراف: ۳۳] (بگو: پروردگارم فقط زشتکاری‌ها را ـ چه آشکارش را و چه پنهانش را ـ و گناه و ستم به ناحق را حرام کرده است و [نیز] اینکه چیزی را شریک الله سازید که دلیلی بر [حقانیت] آن نازل نکرده است و اینکه چیزی را که نمی‌دانید به الله نسبت دهید).

و پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرموده‌اند: «هر کس در اسلام سنت نیکویی را پایه‌گذاری کند و پس از او به آن عمل شود، برای او پاداشی همانند پاداش کسانی که به آن عمل کرده‌اند نوشته می‌شود، بدون آنکه از پاداش آنان چیزی کم شود. و هر کس در اسلام سنت بدی را پایه‌گذاری کند و پس از او به آن عمل شود، بر او گناهی همانند گناه کسانی که به آن عمل کرده‌اند نوشته می‌شود، بدون آنکه از گناهان آنان چیزی کم شود». مسلم (۱۰۱۷) این حدیث را از جریر بن عبدالله روایت کرده است.

بنابراین بر تو واجب است که به درگاه الله سبحانه و تعالی توبه کنی و از این گناه آمرزش بخواهی. از خداوند می‌خواهم که

توبهٔ نصوح (خالصانه) را روزی تو گرداند. همچنین بر تو واجب است برای بریء الذمه شدن، تلاش کنی و به کسانی که آن سخنِ بدون علم را از تو شنیده‌اند، حکم صحیح را اطلاع دهی.

اما در مورد سؤالی که پرسیدی: کسی که می‌خواهد از جلوی نمازگزار عبور کند، حالات مختلفی دارد:

۱ـ عبور از «بین یدی» یعنی پیش روی نمازگزار: یعنی عبور از محدوده‌ای که میان محل ایستادن و محل سجدهٔ اوست. این کار حرام است، بلکه از گناهان کبیره محسوب می‌شود. چنانکه پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «اگر عبورکننده از جلوی نمازگزار می‌دانست چه گناهی بر اوست، قطعاً اگر چهل [مدت] توقف می‌کرد، برایش بهتر از آن بود که از جلوی او عبور کند». ابوالنضر ـ یکی از راویان ـ می‌گوید: نمی‌دانم فرمود چهل روز، یا ماه، یا سال. این حدیث را بخاری (۵۱۰) و مسلم (۵۰۷) از ابی‌جهیم رضی الله عنه روایت کرده‌اند.

در این حکم تفاوتی نیست که نمازگزار «سُتره» (مانع) داشته باشد یا نداشته باشد [عبور از فضای بین نمازگزار تا ستره یا محل سجده ممنوع است].

۲ـ عبور از محدوده‌ای فراتر از محل سجده: این حالت دو صورت دارد:

حالت اول: نمازگزار دارای «سُتره» (مانع) باشد. در این صورت عبور از پشتِ ستره جایز است. به دلیل فرمودهٔ پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ: «هرگاه یکی از شما نماز می‌خواند، پس چیزی را جلوی روی خود قرار دهد؛ اگر نیافت، عصایی نصب کند؛ و اگر آن را هم نیافت، خطی بکشد؛ در این صورت، کسی که از جلوی او [آن سوی خط یا مانع] عبور کند، به او ضرری نمی‌رساند». این حدیث را احمد (۳/۱۵)، ابن ماجه (۳۰۶۳) و ابن حبان (۲۳۶۱) روایت کرده‌اند. ابن حجر در «البلوغ» (۲۴۹) می‌گوید: کسی که گمان کرده این حدیث مضطرب است، اشتباه کرده، بلکه این حدیث «حسن» است.

و از طلحه رضی الله عنه روایت است که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «اگر یکی از شما چیزی مانند پشتیِ پالان شتر را جلوی خود قرار داد، نماز بخواند و باکی نداشته باشد که چه کسی از آن سوی آن عبور می‌کند». مسلم (۴۹۹) این حدیث را روایت کرده است.

حالت دوم: نمازگزار سُتره نداشته باشد. در این صورت، حریم او تنها تا محل سجده‌اش است [و نه بیشتر]. این قول به نظرات اهل علم نزدیک‌تر است. بنابراین برای کسی که می‌خواهد عبور کند، جایز است که از محدوده‌ای جلوتر از محل سجدهٔ او بگذرد. زیرا نهی وارد شده در حدیث، دربارهٔ عبور از «بین یَدَیّ» (پیش روی) نمازگزار است و فضای جلوتر از محل سجده، «بین یدی» محسوب نمی‌شود.

شیخ ابن عثیمین رحمه الله پس از ذکر اختلاف علما دربارهٔ مسافتی که نمازگزار حق دارد مانع عبور دیگران شود، می‌گوید: «نزدیک‌ترینِ اقوال این است: [مسافت] میان پاهای او تا محل سجده‌اش. زیرا نمازگزار استحقاقِ بیشتر از آنچه را که برای

نمازش نیاز دارد، ندارد. پس حق ندارد مردم را از جایی که به آن نیازی ندارد، منع کند». (الشرح الممتع: ۳/۳۴۰).

تمام آنچه گفته شد مربوط به زمانی است که شخص «منفرد» (تنها) یا «امام» باشد. اما اگر شخص «مأموم» (پشت سر امام) باشد: سُترۀ امام، سترۀ کسانی است که پشت سر او هستند [و عبور از میان صفوف اشکالی ندارد].

بخاری رحمه الله بابی دارد با عنوان: «بابِ سترۀ امام، سترۀ کسانی است که پشت سر او هستند».

و از ابن عباس روایت است که گفت: «در حالی که سوار بر الاغ ماده‌ای بودم آمدم ـ و در آن زمان به سن بلوغ نزدیک شده بودم ـ و رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در مِنا بدون اینکه دیواری روبرویشان باشد نماز می‌خواندند. من از جلوی برخی از صف عبور کردم و الاغ را رها کردم تا بچرد و خودم وارد صف شدم و کسی این کار را بر من انکار نکرد». بخاری (۷۶) و مسلم (۵۰۴) این حدیث را روایت کرده‌اند. نگا: المغنی (۲/۴۲) و (۲/۴۶).

حکم مکه و مدینه: قول صحیح از اقوال اهل علم این است که مکه و غیر مکه به دلیل عمومِ دلایل، یکسان هستند و دلیلی وجود ندارد که مکه را از این عمومیت خارج کند. و این انتخابِ شیخ ابن عثیمین است. الشرح الممتع (۳/۳۴۲).

والله اعلم.